

Anton Žabkar* in Marjan Malešič**

Vojaški avanturizem: napad Kraljevine Italije na Kraljevino Grčijo leta 1940

IZVLEČEK

Prispevek analizira italijanski oboroženi napad na Grčijo 28. oktobra 1940, saj gre za eksemplarični vojaški in tudi politično-diplomatski avanturizem. Študija primera razkrije več usodnih napak, ki jih je ob napadu na Grčijo zagrešilo italijansko politično vodstvo ob podpori dela vojaškega poveljstva in se kažejo v razpršeni uporabi oboroženih sil na različnih vojskovališčih (Francija, Albanija, severna Afrika in Grčija), v arogantnem odnosu do zaveznice Nemčije, v precenjevanju lastnih zmogljivosti in podcenjevanju nasprotnika ter v neupoštevanju časovnih (jesen in prihajajoča zima), prostorskih (gorato območje Epira) in vremenskih (dež, sneg in ekstremno nizke temperature) dejavnikov.

Ključne besede: vojaški avanturizem, Italija, Grčija, oborožene sile, italijansko-grška vojna, vojaška operacija, poraz

ABSTRACT

MILITARY ADVENTURISM: KINGDOM OF ITALY'S ATTACK AGAINST THE KINGDOM OF GREECE IN 1940

The article draws attention to the phenomenon of military adventurism. The analysis reveals certain fatal mistakes committed by the Italian political leadership, leading to military and political-diplomatic adventure. The most crucial of these included the simultaneous engagement of the limited Italian military forces on several battlefields (France, Albania, North Africa and

* red. prof. v pok., Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Kardeljeva pl. 5, SI-1000 Ljubljana; anton.zabkar@guest.arnes.si

** red. prof., Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Kardeljeva pl. 5, SI-1000 Ljubljana; marjan.malesic@fdv.uni-lj.si

Greece); the Italian arrogance towards Germany, its key ally; Italy's overestimation of its forces' capabilities and its underestimation of the enemy; and Italy's disregard for the season (autumn and the coming winter), terrain (the mountainous area of Epirus), and weather (rain, snow, and extremely low temperatures) at the time of its attack against Greece.

Keywords: military adventurism, Italy, Greece, armed forces, Italian-Greek war, military operation, defeat

Uvod

Analiza primerov vojaškega avanturizma v novejši zgodovini je smiselna, saj bi njeni izsledki s svojim poučnim sporočilom lahko imeli vpliv na sodobne politične odločevalce in vojaške poveljnike, da ne bi ponavljali napak svojih predhodnikov. Znan je primer vojaškega avanturizma v rusko-japonski vojni v letih 1904–1905. V tej vojni je Rusija na kopnem in v Tihem oceanu doživljala zaporedne poraze. Ruski car Nikolaj II. je kljub pomislekom admiralštaba, ki pa carja očitno ni posvaril dovolj odločno, kot zadnje sredstvo uporabil rusko eskadro z Baltiškega morja. Ni se oziral na kritike vojaških izvedencev, ki so pred pohodom obvestili javnost, da ruska flota ni pripravljena za vojno, da so njene ladje in oborožitev zastarele ter da posadke niso dovolj izurjene.¹ Epilog je bil popoln poraz eskadre z Baltiškega morja v bitki z japonsko floto leta 1905 pri Cušimi, s čimer je bila ruska flota dokončno uničena.²

Drugi poučen primer je vstop Romunije v prvo svetovno vojno leta 1916 na strani antante. Ruski generalštab je opozarjal francosko in britansko zavezniško poveljstvo, da bo romunska vojska »nekoristen zaveznik«. V analizi je upošteval, da je sicer številna, vendar popolnoma nepripravljena za vojskovanje, in da bo zato njen vstop v vojno avantura, ki bo poslabšala položaj antante. Kljub temu so zahodni zavezniki vztrajali. Po začetnem prodoru glavnine sil romunske vojske v Transilvanijo in proti Budimpešti je že po enem mesecu prišlo do njenega poraza in razpada ter do izstopa Romunije iz vojne.³

Primeri vojaškega avanturizma po drugi svetovni vojni so prav tako številni in zgovorni. Med njimi izstopajo ameriško vojaško posredovanje v Vietnamu v letih 1955–1975,⁴ napad Sovjetske zveze na Afganistan leta 1979,⁵ napad ameriških in koalicijskih sil na Irak leta 2003,⁶ ruska aneksija Krima leta 2014 in vojna v ukrajinskem Donbasu

1 S. E. Zakharov, *Istoriia voennogo iskusstva* (Moskva: Voenizdat, 1969), 90–98.

2 »Rusko-japonski rat,« *Vojna enciklopedija (Drugo izdanje)* (Beograd: Redakcija vojne enciklopedije, 1974).

3 »Rumynskaja noša. Samyj bespoleznyj sojuznik Rossii v pervoj mirovoj vojne,« pridobljeno 9. 2. 2020, <https://www.livejournal.com/media/680308.html>.

4 Michael J Sullivan, *American Adventurism Abroad: Invasions, Interventions, and Regime Changes Since World War II* (Oxford: Blackwell Publishing, 2008).

5 *Soviet invasion of Afghanistan | Summary & Facts | Britannica*, pridobljeno 30. 6. 2020, <https://www.britannica.com/event/Soviet-invasion-of-Afghanistan>.

6 Noam Chomsky, »The Case Against U. S. Adventurism in Iraq,« *Star Tribune*, 13. 3. 2003, pridobljeno 11. 4. 2020, <https://chomsky.info/20030313/>.

ter rusko vojaško posredovanje v Siriji.⁷ Vojaški avanturizem pa ni zgolj domena velikih sil, o čemer priča vojaško posredovanje koalicije pod vodstvom Savdske Arabije leta 2015 v Jemnu.⁸

V članku pa obravnavamo enega najbolj tipičnih primerov vojaškega avanturizma 20. stoletja: oborožen napad Kraljevine Italije na Kraljevino Grčijo 28. oktobra 1940, ki je znan kot nepremišljen, pomanjkljivo pripravljen in tvegan napad, ki je podcenjeval sovražnika, njegov izid za napadalca pa je bil precej nepredvidljiv. Vojaška avantura se je končala z bridkim porazom italijanske vojske, ki je imel pomemben vpliv na potek druge svetovne vojne v Sredozemlju in na Balkanu, v omejenem obsegu pa tudi širše.

Članek prinaša konceptualno opredelitev vojaškega avanturizma in oris ključnih metod načrtovanja vojaških operacij, kar je podlaga za empirično analizo vojaškega avanturizma v praksi. Sledi poglobljena študija primera oboroženega napada Italije na Grčijo. V njej poudarimo napačne politično-diplomatske presoje in avanturistično vojno strategijo italijanskega vodstva, ki jo utemeljimo na analizi stanja italijanskih oboroženih sil pred izbruhom druge svetovne vojne, na vplivu poteka vojne na italijansko vojaško angažiranje ter na analizi oboroženega spopada med italijanskimi in grškimi silami. V luči izhodiščnih teoretičnih nastavkov v zaključku nanizamo in komentiramo ključne značilnosti italijanske politične in vojaške avanture v Grčiji ter postavimo več iztočnic za nadaljnje raziskovanje vojaškega avanturizma.

Interdisciplinarno analizo, ki vključuje zgodovino, politične vede (obramboslovje) in vojaške vede ter išče odgovor na raziskovalno vprašanje o temeljnih značilnostih italijanske vojaške avanture v Grčiji, smo izvedli s triangulacijo naslednjih družboslovnih metod: a) analize izbranih znanstvenih knjig, člankov in dokumentov o italijanski invaziji na Grčijo, b) analize zgodovinskih spletnih strani in enciklopedij, ki omogočajo vpogled v kronologijo in dejstva o dogajanju neposredno pred in med drugo svetovno vojno, c) analize vojaške operacije, ki jo je italijanska vojska izvedla v Epiru v letih 1940–1941, in protiudara grških sil, č) analize statističnih podatkov o vojskujočih se straneh, njihovih silah, oborožitvenih sistemih, orožju in vojaški opremi ter o smrtnih žrtvah in drugih posledicah oboroženih spopadov ter d) primerjave in izbora zbranega pisnega gradiva, podatkov in primerov vojaškega avanturizma.

Teoretični nastavki vojaškega avanturizma in načrtovanje vojaških operacij

Avanturizem je lahkomiselnost ali tvegano dejanje, ki ne upošteva sprejetih norm in standardov vedenja. Pridevnik avanturističen najpogosteje uporabljamo za pustolovska, lahkomiselnost, špekulativna in drzna dejanja, ki praviloma vključujejo visoko tveganje za izvajalca. Pogosto se uporablja v političnem kontekstu in se nanaša na

7 Fiona Hill, »Russian adventurism and the U. S. long game,« *The Brookings Institution*, 3. 3. 2016, pridobljeno 21. 4. 2020, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2016/03/03/russian-adventurism-and-the-u-s-long-game/>.

8 Ginny Hill, *Yemen Endures: Civil War, Saudi Adventurism and the Future of Arabia* (Oxford: Oxford University Press, 2017).

zaletavo in brezbrizno politiko ali vojaško posredovanje. Vojaški avanturizem je oznaka vojaških akcij, ki so neodgovorne, slabo načrtovane, nepremišljene in brez dolgoročne strategije, hkrati pa je zanje značilen negotov izid.⁹ Vojaški avanturizem predpostavlja, da se pri pripravi in izvedbi vojaškega angažiranja ne upoštevajo ustaljene norme in pravila, ki veljajo za vojskovanje. V strategiji vojskovanja pojem avanturizem vrednotimo negativno in ga povezujemo z neznanjem tistih politikov in vojskovodij, ki odločajo o vojni in v vojni, ne da bi poznali ali upoštevali realne zmogljivosti sprtih strani ter omejitve vojaške strategije.

Pri načrtovanju vojaških dejavnosti je namreč izhodišče za odločitve o uporabi lastnih sil metoda ocene razmerja sil. Ključna predpostavka je, da je napad na nasprotnika, ki se brani, lahko uspešen le, če je nad njim zagotovljena premoč ali pa ga presenetimo. Pozorno se analizirajo: a) zmogljivosti lastnih sil, b) zmogljivosti sovražnikovih sil, c) vpliv vojskovališča, č) vpliv vremenskih razmer, d) vpliv časa ter e) drugi dejavniki, ki učinkujejo na potek in končni rezultat bojnega delovanja. Uporabljajo se štiri osnovne metode: a) ocena po prvinah situacije (s to metodo se posebej analizirajo lastne sile, sovražnik, vreme, razpoložljivi čas in vojskovališče), b) ocena s povezovanjem prvih situacije (pri kateri se pri ocenjevanju združita po dve prvini, na primer lastne sile in čas, ki je potreben za doseg cilja, sovražnik in prostor ipd.), c) ocena razmer po problemih (najprej se denimo reši problem razvoja sil, nato se reši problem priprave napada, sledi rešitev problema izvedbe glavnega in pomožnega udara ter na koncu problem eksploatacije obeh udarov) ter č) preigravanje več različic bojnega delovanja na zemljevidu ali maketi, da bi na podlagi doseženih rezultatov igre izbrali optimalno rešitev.¹⁰

Pri vojaških dejavnostih, ki so zaradi sovražnikovih ukrepov in obojestranske uporabe orožja same po sebi vedno tvegane, se oznaka avanturizem najpogosteje uporablja za drzna dejanja posameznikov in manjših vojaških enot, zelo redko pa jo vojaški izvedenci uporabljajo za večje združene enote, na primer v operativni veščini, še redkeje pa pri angažiranju glavnine sil v vojaški strategiji in kampanjah, ki povezujejo in združujejo več operacij. Razlog za to je prepričanje, da se operacije večjih enot in uporaba oboroženih sil kot celote praviloma zelo temeljito pripravljajo ter da jih načrtujejo najbolj izurjeni in izkušeni vojaški izvedenci, ki se zavedajo, da bi v primeru neuspeha načrtovane dejavnosti lahko prišlo do visokih izgub ali celo do poraza in popolnega vojaškega zloma lastnih sil ter s tem do hudih političnih in strateških posledic. Čeprav je vse to znano že od začetkov razvoja vojaške strategije, so v zgodovini vojn znani primeri načrtovanja in izvedbe avanturističnih vojnih in vojaških strategij, v katerih so tisti, ki so jih uporabili, doživeli popolne polome.¹¹

Poudariti moramo, da je treba v analizah konkretnih primerov ugotoviti, kdaj je bil določen poraz na strateški ravni posledica napačne vojaške odločitve poveljstva in štaba ter kdaj je bil posledica zgrešenih zahtev državnega političnega vodstva, ki je poveljstvu in štabu vsilila prezahtevno nalogo, ki je z razpoložljivimi silami nista mogla uspešno izpeljati.

9 Prirejeno po *Adventurism Definition*, pridobljeno 2. 3. 2020, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/adventurism>.

10 V informacijski dobi vojaški strategji v tem procesu uporabljajo interaktivno računalniško simulacijo.

11 Uvodoma smo omenili nekatere primere.

Oboroženi napad Italije na Grčijo

Napad Italije na Grčijo 28. oktobra 1940 je bil epizoda druge svetovne vojne, ki je imela pomemben vpliv na potek vojne, zlasti na Balkanu in v osrednji sredozemski regiji. Benito Mussolini je na tem območju videl življenjski prostor (*spazio vitale*) fašistične Italije oziroma možnost širitve italijanskega političnega in ekonomskega prostora.¹² Mussolinijeve izjave in dnevniški zapisi njegovih najožjih političnih in vojaških sodelavcev kažejo, da je italijansko vodstvo podcenjevalo grške oborožene sile in si ni predstavljalo, kako silovito se lahko uprejo sicer na papirju premočni italijanski vojski. Italijansko vodstvo je pričakovalo, da bo vojna zelo hitro in enostavno uspešno zaključena.¹³

Mussolini je zavidal Adolfu Hitlerju, ki je v letih 1939–40 hitro osvojil Poljsko, prisilil Francijo v kapitulacijo in osamil Veliko Britanijo. V tistem času so bili italijanski uspehi bistveno skromnejši. Italija je sicer 7. aprila 1939 napadla Albanijo in jo okupirala v treh dneh, nekaj malega je pridobila v južni Franciji, ki jo je napadla 10. junija 1940, in imela določene uspehe v severni Afriki, predvsem v Egiptu, ki ga je napadla septembra 1940.¹⁴ Za Mussolinija to ni bilo dovolj, zato se je odločil napasti Grčijo, ki se je zdelo zelo ranljiva in lahka tarča. Vojno v Grčiji je dojemal kot »vzporedno vojno«.¹⁵ Mussolinijeve ocene, ki so bile odraz njegove strateške megalomanije,¹⁶ so bile popolnoma zgrešene, zato je italijanska vojska v spopadu z grškimi silami doživela hud poraz¹⁷ oziroma, kot je zapisal Rodogno,¹⁸ pravo katastrofo (*un vero e proprio disastro*).

Grčijo je 6. aprila 1941 iz Bolgarije napadla še Nemčija. Nemške sile so hitro vkorakale v Solun, od tam pa so prodrle do Aten in jih zavzele že 27. aprila. Ta učinkoviti zlom grške obrambe je na neuspešno italijansko vojaško avanturo vrgel še dodatno senco.¹⁹ Mussolinijev poskus, da bi z zavzetjem Grčije pridobil ugodnejši položaj med močnimi državami, se je izjalovil, hkrati pa je razkril njegove voditeljske pomanjkljivosti in nepripravljenost vojaških struktur.

12 Davide Rodogno, *Il nuovo ordine mediterraneo. Le politiche di occupazione dell'Italia fascista in Europa (1940–1943)* (Torino: Bollati Boringhieri, 2003), 53.

13 Rodogno, *Il nuovo ordine mediterraneo*, 52.

14 Darragh O'Herlihy, »A Slippery Road: Mussolini's Disastrous Invasion of Greece,« *War History Online*, 13. 3. 2019, pridobljeno 10. 3. 2020, <https://www.warhistoryonline.com/instant-articles/invasion-of-greece.html>. »Greece's entry into World War II,« pridobljeno 12. 4. 2020, <https://clintonwhitehouse4.archives.gov/WH/New/Europe-9911/background/greece.html>. »Italy Invades Greece, 1940,« pridobljeno 12. 1. 2020, <https://www.history.com/this-day-in-history/italy-invades-greece>.

15 R. J. B. Bosworth, *Mussolini* (Ljubljana: Cankarjeva založba, 2016), 360.

16 Mussolinijev značaj sta v biografiji podrobno opisala Renzo De Felice, *Mussolini il rivoluzionario 1883–1920* (Torino: Giulio Einaudi, 1995) in Bosworth, *Mussolini*. O njem je pisal tudi MacGregor Knox, *Mussolini Unleashed 1939–1941: Politics and Strategy in Fascist Italy's Last War* (Cambridge: Cambridge University Press, 1986).

17 Renzo De Felice, *Mussolini l'alleato 1940–1945. I. L'Italia in guerra 1940–1943. Tomo Primo. Dalla guerra 'breve' alla guerra lunga* (Torino: Giulio Einaudi, 1990), 141.

18 Rodogno, *Il nuovo ordine mediterraneo*, 53.

19 John W. Osborn, »Greek Tragedy,« *The Quarterly Journal of Military History* 21, št. 4 (2009): 85.

Politično-diplomatski avanturizem

Nepremišljenost in aroganca sta se najprej in najizraziteje pokazali na diplomatskem področju in v italijanskih presojah političnega razpoloženja v Grčiji. Vojna proti Grčiji je povzročila prvo resno razpoko v italijansko-nemških odnosih, saj je bil napad na Grčijo odmik od Hitlerjeve želje, da Italija nadaljuje vojaško aktivnost v Afriki, predvsem pa je pričakoval dodatno italijansko vojaško angažiranje v Egiptu in tudi desant na Malto. Knox²⁰ je poročal, da je »Mussolini hotel Aleksandrijo in Atene«, operaciji pa naj bi bili sinhronizirani. Mussolini naj bi z napadom na Grčijo presenetil vse, tudi Hitlerja, ki ga je celo zavajal, da nima takega namena. Knoxova analiza²¹ sicer sugerira, da presenečenja ne bi smelo biti, saj so nemški obveščevalni viri to možnost nakazovali, vendar so v Berlinu menili, da gre zgolj za govorice. Mussolinija je nemško nasprotovanje vsakršnemu vojaškemu delovanju na Balkanu zelo motilo, predvsem je v tem videl namero Nemčije, da mu prepreči dostop do poštenega deleža vojnega plena. Hitler je namreč julija 1940 Mussoliniju preprečil invazijo na Jugoslavijo, ki je bila pomemben vir surovin za nemško industrijo.²² Ta preprečitev je bila za Mussolinija velika frustracija.²³ *Priprave na napad na Grčijo so se kljub temu nadaljevale, bile pa so »hitre in kaotične«.*²⁴

Mussolini je menil, da ga Hitler vedno postavi pred *fait accompli* in ga nikoli nič ne vpraša.²⁵ Tako je bilo ob napadu na Norveško, ob začetku ofenzive v zahodni Evropi in ob dogovorih z nekaterimi balkanskimi državami. Tokrat pa je Mussolini pričakoval, da bo za njegovo zasedbo Grčije Hitler izvedel iz medijev, zato je najprej zavrnil nasvet maršala Pietra Badoglia, načelnika združenega generalštaba, ki je svetoval, da o napadu obvestijo Hitlerja. Tik pred napadom je Mussolini Hitlerju vendarle napisal pismo in ga obvestil o svoji nameri. Hitler naj ne bi mogel verjeti in naj bi bil ves iz sebe. Z Mussolinijem se je dogovoril za sestanek, vendar je že med potjo v Italijo izvedel za napad. Ko je 28. oktobra 1940 ob 10. uri z vlakom prispel v Firence, ga je Mussolini pričakal z besedami: »Firer, mi napadamo. Ob zori so naše sile zmagovito prestopile albansko-grško mejo.«²⁶ Hitler je neuspešni italijanski napad na Grčijo označil za veliko strateško napako, saj je bil zaradi njega prisiljen del svojih sil premestiti in z napadom na Grčijo zaščititi svoje južno krilo.²⁷

Italijanski zunanji minister in Mussolinijev zet grof Galeazzo Ciano je v svojem dnevniku zapisal, da Mussolini načrtuje napad na Grčijo, ki bo veliko presenečenje. Grčijo je štel za idealen in lahek plen: ububožano prebivalstvo, petkrat manjše od italijanskega, zastarela vojska, globoke politične razpoke v državi in prezirani kralj Jurij

20 Knox, *Mussolini Unleashed 1939–1941*, 212.

21 *Ibidem*, 224.

22 Bosworth, *Mussolini*, 359.

23 Aristotle Kallis, *Fascist Ideology, Territory and Expansionism in Italy and Germany 1922–1945* (London: Routledge, 2000).

24 Knox, *Mussolini Unleashed 1939–1941*, 217.

25 Bosworth, *Mussolini*, 360.

26 Knox, *Mussolini Unleashed 1939–1941*, 190, 230.

27 »Greece's entry into World War II.«

II. En močan udarec in Grčija bo padla. Mussolini je trdil, da je o napadu na Grčijo razmišljal mesece pred začetkom druge svetovne vojne, celoten Balkan pa si je predstavljal kot italijansko interesno sfero. Besnel naj bi nad dejstvom, da je oktobra 1940 romunska vlada prosila Nemčijo za vojaško pomoč v primeru napada Sovjetske zveze, medtem ko je Italijo, šele po njenem protestu, prosila le za nekaj pilotov.²⁸ K Hitlerju se je nagibala tudi Bolgarija, zato je Grčija za Mussolinija postala še privlačnejša tarča. Knox²⁹ je poročal, da je bil Ciano naklonjen napadu, saj je menil, da je bil politično gledano zaradi izoliranosti Grčije to idealen trenutek.

Fašistični tisk je objavil zapisnik sestanka med Mussolinijem, Ciano, namestnikom načelnika generalštaba generalom Mariem Roatto³⁰ in generalom Sabastianom Viscontijem Prasco, ki je bil po odstavitvi generala Carla Gelosa postavljen za poveljnika italijanskih sil v Albaniji, kar je avtomatično pomenilo, da bo vodil bojno delovanje proti Grčiji. V zapisniku piše, da je Ciano na Mussolinijevo vprašanje poročal o stanju duha grškega prebivalstva. Ciano je menil, da obstaja jasna ločnica med plutokratičnim vladajočim razredom in prebivalstvom, ki je apatično in indiferentno do vsega, tudi do morebitne italijanske invazije.³¹ Tudi italijanske obveščevalne službe so poročale, da v Grčiji potekajo intenzivni frakcijski boji med pristaši monarha in pronacističnega diktatorja Ioannisa Metaxasa ter da je grška politična in vojaška elita močno skorumpirana, kar bo bistveno zmanjšalo grško obrambno moč. Vojaška obveščevalna služba je poročala, da so poveljniki grških enot večinoma intelektualno primerni, vendar bodo težko vzdrževali raven volje in duha, ki sta potrebna za boj. Usposobljenost podčastnikov ni prav visoka, vojakom pa je težko poveljevati.³² Obveščevalna služba in zunanje ministrstvo sta napovedala, da bo Grčija ob italijanskem napadu zato hitro poražena.³³ Izkazalo se je, da so bili obveščevalni podatki neverodostojni.³⁴ Na sestanku sta generala Mussoliniju poročala o nekaterih geografskih in vojaških vidikih načrtovanih smeri napada. General Prasca je menil, da je operacijo načrtoval do najmanjših podrobnosti in da je načrt napada popoln.³⁵ Mussolini jima je svetoval, naj se ne ozirata na morebitne velike izgube in naj za vsako ceno napredujeta. K porazu so pripomogle servilnost in visoke ambicije nekaterih častnikov, ki so prišle do izraza na tem sestanku.³⁶

V fašističnih medijih se je silovita protigrška propaganda začela že maja 1940. V njej so grško oblast prikazovali kot marioneto v rokah tujcev, hkrati pa so jo obtoževali, da

28 Osborn, »Greek Tragedy«, 1.

29 Knox, *Mussolini Unleashed 1939–1941*, 215.

30 Kot zanimivost omenimo, da je bil general Roatta v okupirani Kraljevini Jugoslaviji poveljnik višjega poveljstva italijanske vojske za Slovenijo in Dalmacijo.

31 Knox, *Mussolini Unleashed 1939–1941*, 211.

32 Ibid., 20.

33 Maj. Stefano Catania, »The Italian Invasion of Greece in 1940: When Operational Art Does Not Close the Gap Between Tactical Engagements and Strategic Objectives«, magistrska naloga (Fort Leavenworth: General Staff College, School of Advanced Military Studies, 2019), pridobljeno 10. 2. 2020, <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1083206.pdf>.

34 Peter Neville, *Mussolini (second edition)* (London: Routledge Historical Biographies, 2015), 179.

35 Knox, *Mussolini Unleashed 1939–1941*, 212.

36 Giorgio Rochat, *Le guerre italiane 1935–1943. Dall'impero d'Etiopia alla disfatta* (Torino: Giulio Einaudi, 2005), 261.

britanskim vojnim ladjam dovoljuje plutje po grških ozemeljskih vodah.³⁷ Načrtovani napad je bil paradoks, saj je bila vlada premierja Metaxasa naklonjena nacistični Nemčiji, obetala pa se ji je invazija Italije, najbolj vnete nemške zaveznice. Nemški izvedenci in diplomati so med kopičenjem italijanskih enot v Albaniji grškim sogovornikom zagotavljali, da Hitler nikakor ne bo dovolil napada na Grčijo in da naj zato Grki ne izzivajo Italijanov z mobilizacijo.³⁸ Italijanska javnost je pozdravila napad na Grčijo, ni pa bila izrazito navdušena. Po prvih zastojih v napredovanju, grškem protitudaru in poročilih o žrtvah so Italijani v zasebnih pogovorih vojno v Albaniji poimenovali »drugi in še hujši Kobarid«.³⁹ Podobo Mussolinija v filmskih zbornikih naj bi javnost tedaj spremljala s kritičnim molkom in osuplostjo.⁴⁰

Sedem ur pred napadom je italijanski veleposlanik v Grčiji premierju Metaxasu izročil zahtevo, da Grčija v zameno za zagotavljanje svoje nevtralnosti Italiji dovoli zasedbo določenih strateških točk (natančno število točk ni bilo opredeljeno) ali pa bo napadena. Metaxas je zahtevo zavrnil. Sledil je napad, vendar italijanske sile zaradi močnega grškega odpora niso napredovale. Ravno nasprotno, že po dobrem tednu bojevanja so grške sile prevzele pobudo in pod vodstvom načelnika generalštaba generala Alexandrosa Papagosa izvedle protiofenzivo. Italijanski generali so kljub temu upali na preobrat, nezadovoljni Mussolini, ki je pred napadom ignoriral in zavajal nemško vodstvo, pa je bil 4. decembra prisiljen prositi Hitlerja za vojaško pomoč.

Po zastojem in nazadovanju na fronti je Mussolini še vedno upal, da bo zmagal, in je napovedal uspešno pomlad.⁴¹ Ofenziva se je dejansko začela, in sicer 9. marca 1941. Prisoten je bil tudi Mussolini, vendar so grške oborožene sile zadržale svoje položaje, zato se je po enajstih dneh vrnil domov, a je kljub temu dovolil, da se je ta jalovi napad nadaljeval še nadaljnjih pet dni, kar je veliko prispevalo h končnemu številu žrtev na italijanski strani (Tabela 1). Konec marca je Mussolini prejel Hitlerjevo pismo, v katerem ga je prosil, naj v naslednjih dneh z albanskega ozemlja ne izvaja nikakršnih operacij. 6. aprila je Hitlerjeva vojska napadla Grčijo in po enaindvajsetih dneh so v Atene vkorakali prvi nemški vojaki. Mussolini se je še dodatno osmešil v mednarodni skupnosti, saj je zahteval, da sodeluje v zmagoviti paradi nemške vojske v Atenah, kar mu je bilo tudi omogočeno.⁴²

Neuspešna vojaška avantura Italije proti Grčiji je prvi poraz sil osi v Evropi v drugi svetovni vojni, ki je negativno vplival na samozaupanje italijanskega državnega političnega in vojaškega vodstva ter na nadaljnji potek vojne.

37 Knox, *Mussolini Unleashed 1939–1941*, 238, 239.

38 Alexandre Papagos, *Grška u ratu 1940–1941* (Beograd: Vojnoizdavački zavod, 1954), 80.

39 Aurelio Lepre, *Le illusioni, la paura, la rabbia: il fronte interno italiano 1940–1943* (Napoli: Edizioni scientifiche Italiane, 1989), 119.

40 Bosworth, *Mussolini*, 359, 360.

41 Osborn, »Greek Tragedy«, 83.

42 Ibid., 86.

Avanturistična vojna strategija

Poglejmo podrobneje vojaški vidik napada Italije na Grčijo. Analiza italijanske vojaške operacije proti Grčiji ter grške obrambe in protiudara se osredotoča na stanje italijanskih oboroženih sil neposredno pred drugo svetovno vojno, na vpliv začetnega poteka druge svetovne vojne na delovanje italijanskega političnega vodstva ter na značilnosti vojaškega napada na Grčijo in njegove posledice.

Stanje italijanskih oboroženih sil pred izbruhom druge svetovne vojne

Kmalu po fašističnem prevzemu oblasti leta 1922 je Italija začela razvijati obo- rožene sile v skladu z ekspanzionistično geostrateško in geopolitično doktrino *Mare nostrum*, ki je postopoma prerasla v doktrino vzpostavitve novega rimskega imperija 20. stoletja.⁴³ Sprva je bil poudarek namenjen razvoju bojne flote in povečanju šte- vila letal, nato tudi povečanju števila pripadnikov kopenske vojske. Zaradi zaostajanja industrije in tehnologije ter pomanjkanja surovin je Italija na področju oborožitve, letal in druge vojaške tehnike občutno zaostajala za svetovnimi silami. Vojaški vrh se je zavedal, da Italija nima surovin za vodenje dolgotrajne vojne, na kar je Mussolinija zaman opozarjal general Federico Baistrocchi, ki je vztrajal pri tem, da bo prihodnja vojna dolgotrajna in da se zato Italija mora ustrezno pripraviti.⁴⁴ Rešitev problema oskrbe s surovinami je vojaški vrh videl v opori na balkanske države, in sicer na Jugoslavijo (rudnine železa, premoga, aluminija, bakra), Romunijo (predvsem nafta in tekoči energenti) in Grčijo.⁴⁵ To je postalo očitno 22. maja 1939, ko je Italija postala članica jeklenega pakta in zaveznica Nemčije. Vendar pa to dejstvo ni bistveno vplivalo na odločitve fašističnega režima, ki je zapostavil pravočasni razvoj vojaškega industrij- skega kompleksa, skupaj z vojnimi zalogami tekočih goriv in rudnin. Vojaški izvedenci in izkušeni kadri iz prve svetovne vojne, ki so to stanje kritizirali, so bili odstranjeni iz vojske ali pa zamenjani z nekaterimi zvestimi častniki, ki so na ključnih položajih vse do kapitulacije Italije 3. septembra 1943 karieristično podpirali politiko Mussolinija in fašistične stranke.⁴⁶

Italija je v severni Afriki okupirala Libijo (1911), nato je želela okupirati Krf (1923), kar ji ni uspelo, zatem je v vzhodni Afriki okupirala Abesinijo (1935–1936), nato z močnimi silami posredovala na strani generala Franca v Španiji (1936–1939) ter

43 Simon Gonsalves, »The Italian Army in the Second World War: A Historiographical Analysis,« *The Great Lakes Journal of Undergraduate History* 5, št. 1 (2017): 8, 9, pridobljeno 10. 2. 2020, <https://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1054&context=gljuh>.

44 »Il generale coraggioso che avvertì Mussolini,« *La Stampa*, pridobljeno 12. 2. 2020, <https://www.lastampa.it/cultura/2017/06/02/news/il-generale-coraggioso-che-avverti-mussolini-1.34576857>.

45 John Gooch, *Mussolini's War: Fascist Italy from Triumph to Collapse, 1935–1943* (London: Penguin books, 2020), 204, 205.

46 Knox, *Mussolini Unleashed 1939–1941*, 209–11.

napadla in zasedla še Albanijo (1939). Zato je morala svoje oborožene sile pregrupirati tako, da so se njihove medsebojno ločene grupacije nahajale v severni Italiji (zaradi napetih odnosov s Francijo in Jugoslavijo) ter na Rogu Afrike, v severni Afriki in na Balkanu. Takšna geostrateška razpršitev oboroženih sil je Italiji kot članici jeklenega pakta na prvi pogled omogočala zelo dobro temeljišče za morebitne napade vojne operacije proti Veliki Britaniji in Franciji. Vendar je bilo obenem popolnoma jasno, da bo bojno delovanje italijanske vojske v morebitni vojni povsem odvisno od možnosti njene oskrbe iz baz na Apeninskem polotoku. Kritične so bile predvsem razvlečene pomorske komunikacije.

Pred izbruhom druge svetovne vojne so bile italijanske oborožene sile zelo številne. Imele so 2,5 milijona pripadnikov, 2950 letal, 1500 tankov in 16.400 topniških orožij. Maja 1940 je imela kopenska vojska 73 divizij: 53 na Apeninskem polotoku, 14 v Afriki, pet v Albaniji in eno na otokih v Egejskem morju. Le 19 divizij je bilo popolnoma bojno opremljenih in preskrbljenih z zalogami streliva, goriva ter popolnjenih s častniki, podčastniki in vojaki.⁴⁷ Sredozemska flota je imela v svoji sestavi štiri bojne ladje, 21 križark, 52 rušilcev in 106 podmornic.⁴⁸ Bila je sodobnejša od letalstva in kopenske vojske, vendar je bila več kot polovica njene oborožitve in opreme iz časa prve svetovne vojne. Kljub temu si je Mussolini s pritiski na italijanski generalštab, ki se je tega zaostajanja v glavnem zavedal, prizadeval, da bi italijanska vojska uporabljala podobno doktrino, kot je bil nemški *Blitzkrieg* (v Italiji so jo imenovali *la guerra lampo*).⁴⁹

Za primerjavo dodajmo, da so imele grške oborožene sile po opravljeni mobilizaciji pet armadnih korpusov. Maršal Papagos⁵⁰ navaja, da je I. korpus imel tri pehotne divizije in pehotno brigado, sledili so II. korpus z dvema divizijama in tremi brigadami, III. korpus s štirimi divizijami, IV. korpus z dvema divizijama, strateška rezerva z dvema divizijama in konjeniško divizijo ter šest utrjenih odsekov (vsak je imel posadko od enega do dveh bataljonov). V vsakem grškem korpusu so bile torej v povprečju dve do tri pehotne divizije, skupaj štirinajst divizij. Približno tretjina je bila uporabljena v Epiru, tretjina v Makedoniji, tretjina pa je bila v strateški rezervi.

Vpliv začetnega poteka druge svetovne vojne na uporabo italijanskih oboroženih sil

Februarja 1939 je Mussolini na zasedanju Velikega fašističnega sveta o italijanski zunanji politiki spregovoril o ovirah, ki preprečujejo ozemeljsko širitev Italije, in ob tem Grčijo označil za ključno oviro.⁵¹ Ko se je septembra istega leta začela druga

47 Pierluigi Bertinaria, »Il comando supremo e la guerra. Preparazioni e ritardi,« v: *L'Italia in guerra. Il primo anno 1940*, ur. R. H. Rainero in A. Biagini (Roma: Commissione italiana di storia militare, 1991), 81.

48 *Italian Navy at War*, pridobljeno 19. 5. 2020, <https://www.naval-history.net/WW2CampaignsItalianNavy.htm>.

49 Neville, *Mussolini (second edition)*, 178.

50 Papagos, »Grčka u ratu«, 223, 224.

51 Alan Cassels, »Mussolini and the Myth of Rome,« v: *The Origins of the Second World War Reconsidered*, ur. Gordon Martel (London: Routledge, 1999), 67.

svetovna vojna v Evropi, je italijansko vojaško in politično vodstvo sprva pozorno spremljalo potek začetnih vojaških operacij, naslednje leto pa še bliskovite nemške zaključne operacije na zahodni fronti. Vojaško poveljstvo se je zavedalo, da Italija zaradi predhodnega vojaškega angažiranja ni pripravljena na novo vojno. Edina italijanska vojaška akcija v prvem letu druge svetovne vojne je bila zasedba Albanije, ki naj bi bila odskočna deska za napad na Grčijo. Šele ko so se leta 1940 nemške operacije na severu Francije končale z uničenjem glavnine francoskih sil, umikom ostanka britanskih sil v Anglijo in umikom francoske vlade iz Pariza v Bordeaux, se je Mussolini zbal, da Italija, če ne bo takoj vstopila v vojno, ne bo mogla sodelovati pri delitvi plena. Spremljajoč te dogodke, je italijanski državni vrh pod njegovim vplivom začel razmišljati, da se vključi v vojno proti Franciji in da iz Albanije začne vojaške operacije na Balkanu.

Dogodki na fronti v Franciji so se odvijali tako hitro, da je bilo inertno poveljstvo italijanskih oboroženih sil povsem presenečeno in nepripravljeno na vojno. Na osebni pritisk Mussolinija se je stanje spremenilo. Vztrajal je namreč, da mora Italija za vsako ceno izkoristiti priložnost, da si pred kapitulacijo Francije s prelito krvjo svojih vojakov na francoski fronti zagotovi sodelovanje v mirovnih pogajanjih. Tako je Italija 10. junija 1940 Veliki Britaniji in Franciji napovedala vojno ter Francijo napadla na alpski fronti. Italijanska vojska je zavzela trinajst vasi v južnih francoskih Alpah, pri tem pa doživela velike izgube, saj je padlo 631 vojakov, 2631 je bilo ranjenih, 616 pogrešanih, skoraj 4000 pa je bilo zajetih, kar je bilo ponižujoče glede na to, da so bili Italijani napadalci. Francija je imela 120 padlih in ranjenih vojakov ter 150 pogrešanih.⁵² V tej operaciji in tudi pozneje se je pokazalo, da so bile italijanske enote praviloma slabše izurjene in vodene, da so imele nižjo bojno moralo in da so pretrpele večje izgube od sovražnika. Maršal Pietro Badoglio, zmagovalec vojne proti Etiopiji, je Mussoliniju in fašističnim veljakom pripisoval odgovornost tako za nepripravljenost Italije za vojno kot za vstop nepripravljene vojske v vojno. Mussolinija je opisal kot vojaškega amaterja, ki se je ves čas agresivno vmešaval v vojaške zadeve. Ocenjeval ga je kot narcisoidnega tirana, popolnoma nekompetentnega na področju strategije. Ker z Mussolinijem ni mogel sodelovati, je maršal Badoglio 4. decembra 1940 odstopil s položaja načelnika združenega generalštaba.⁵³

Vojaški napad na Grčijo in njegove posledice

Značaj orisanih operacij italijanske vojske v letu 1940 je bil v močnem nasprotju z nemškimi uspehi, Italija pa je vse bolj zaostajala in postajala podrejena Nemčiji.⁵⁴ Obenem se je zbala, da bosta po italijanski vojni napovedi Veliki Britaniji in Franciji britanska flota in letalstvo začela delovati na cilje v Italiji iz baz v Jonskem, Egejskem in Jadranskem morju. Mussolini se je zato odločil, da s samostojno hitro vojaško akcijo na

52 Osborn, »Greek Tragedy«, 76.

53 Pietro Badoglio | Italian general and statesman | Britannica, pridobljeno 5. 2. 2020, <https://www.britannica.com/biography/Pietro-Badoglio>. Gonsalves, »The Italian Army in the Second World War«, 8, 9.

54 Dennis Showalter, »Book Review«, recenzija *Mussolini and His Generals, 1922–1940*, avt. John Gooch, *World War II Magazine* 22, št. 9 (2008): 67.

južnem krilu evropskega vojskovališča dokaže, da Italija v prihodnje ne bo zaostajala za Nemčijo. Pri tem so ga vodili politični, strateški in ideološki motivi. Njegova zamisel o vojni proti Grčiji je bila v nasprotju z nemškimi načrti za napad na Sovjetsko zvezo, ker je Nemčija takrat želela za vsako ceno ohraniti mir na južnem krilu Evrope in obenem v vojno na zahodu pritegniti Španijo.

Kot že omenjeno, je bil Mussolini glede napada na Grčijo zelo optimističen, vrhovno poveljstvo italijanskih oboroženih sil pa je bilo v svojih ocenah veliko previdnejše,⁵⁵ saj je imelo spoznanja iz preigravanja vojnega načrta »Nujna izvedba G« (G kot Grčija), ki je bil izdelan za primer napada.⁵⁶ To previdnost je bilo čutiti tudi na štabnih konferencah, na katerih so sodelovali tudi Mussolini, guverner Albanije Francesco Jacomoni in zunanji minister Ciano.⁵⁷ Načelnik združenega generalštaba maršal Badoglio in general Roatta, namestnik načelnika generalštaba kopenske vojske maršala Rodolfa Grazianija, sta ocenila, da bi moralo težišče italijanske ofenzive biti v severni Afriki, in ne na Balkanu. Vztrajala sta, da bo za uspešen napad na Grčijo potrebnih 20 divizij, za prevoz teh sil iz Italije v Albanijo pa bi bili potrebni trije meseci,⁵⁸ kar je bilo predvideno v načrtu iz leta 1939. Izračuni in ocene, ki so jih na konferenci trinajst dni pred napadom razkrili maršal Badoglio, general Roatta ter predstavniki kopenske vojske, letalstva in mornarice, so pokazali, da bo fronta v Epiru dolga okoli 150 km in bo imela globino 50 km, da vojskovališče ne bo prehodno za težko oborožitev, da na njem ni dobrih cest ter da bodo surove podnebne in vremenske razmere močno oteževale uporabo italijanskega letalstva in mehanizacije kopenske vojske.⁵⁹

Poudarili so, da bodo italijanske enote v Albaniji povsem odvisne od oskrbe prek jadranskih prekomorskih komunikacij (med Apeninskim in Balkanskim polotokom), pri čemer bodo težave z dostavo streliva, goriva in hrane ter z evakuacijo ranjencev zelo velike, ker v Albaniji ni bilo sodobnih pristanišč.⁶⁰ Razložili so, da se bodo glavni boji odvijali na težko prehodnem visokogorskem terenu in še proti nasprotniku, ki bo zelo motiviran pri obrambi samostojnosti in neodvisnosti države.⁶¹ Ker so imeli Grki v Epiru 27.000 vojakov,⁶² so najvišji predstavniki italijanske vojske vnovič izhajali iz

55 General Quirino Armellini je v dnevniških zapisih opozoril na Mussolinijevo nepoznavanje razlik med bojevanjem na ravnini ali v gorah, poleti ali pozimi in na pomanjkanje orožja, streliva, opreme, živali in surovin. – Osborn, »Greek Tragedy«, 76. Rochat, *Le guerre italiane 1935–1943*, 264.

56 Pomenljivo pa je, da je ta načrt, ki je bil izdelan septembra 1940, najprej predvideval le napad na Epir in Krf, kasneje pa so ga iz strateških razlogov razširili na celotno Grčijo, kar pa je skladno z načrtom Piano Guzzoni-Geloso-Pariani iz leta 1939 (cilj je bil popolna okupacija države). To kaže na značilno Mussolinijevo nedoslednost. Prim. Knox, *Mussolini Unleashed 1939–1941*, 209.

57 *Mussolini – l'attacco alla Grecia*, pridobljeno 5. 1. 2020, <http://www.storiologia.it/mussolini/grecia.htm>.

58 »Pietro Badoglio.«

59 Mario Roatta, *Otto milioni di baionette – L'esercito italiano in guerra dal 1940 al 1944*, pridobljeno 12. 6. 2020, <http://www.znaci.net/00003/482.pdf>.

60 Kasneje se je pokazalo, da je italijanski vojski primanjkovalo tovornjakov, konj in mul, albanski pristanišči Valona in Drač pa sta bili ozko grlo oskrbe in prevoza okrepitev v silah, medtem ko so z letali v Tirano lahko prevažali zgolj enote, ne pa tudi težkega orožja in opreme.

61 »Italy Invades Greece, 1940.«

62 Grčija je morala upoštevati tudi obrambo meje z nemško zaveznico Bolgarijo, za katero se ni vedelo, kako se bo odločila (*Sovetskaia voennaja enciklopedija* (3. zvezek) (Moskva: Voennizdat, 1977), 650). Mussolini je namreč Bolgarijo spodbujal k napadu na Grčijo v smeri Trakije in Egejskega morja, vendar je kralj Boris pobudo zavrnil (Knox, *Mussolini Unleashed 1939–1941*, 218).

tega, da bodo morali poleg dveh korpusov, ki ju je Italija oktobra dejansko že imela na epirski fronti, zagotoviti še vsaj deset dodatnih divizij.⁶³

Mussolini pa je nasprotno napad na Grčijo obravnaval kot »vojaški sprehod«⁶⁴ in pričakoval hiter uspeh.⁶⁵ Četudi je maršal Badoglio Mussolinija vztrajno in argumentirano seznanjal z naštetimi težavami take operacije, se je samozavestni Mussolini, ki se je imel za velikega stratega in ga je kralj Viktor Emanuel III. predtem imenoval za vrhovnega poveljnika oboroženih sil, odločil za napad na Grčijo s samo dvema korpusoma. Menil je, da bo napad z majhnimi silami uspešen, če bodo delovali odločno in hitro ter prehiteli grško mobilizacijo.⁶⁶ Ves čas poročanja vojaških predstavnikov, ki so zagovarjali uporabo močnejših sil, sta se Mussolini in Ciano vmešavala in pogosto spreminjala stališča ter nenehno dodajala nova vprašanja.⁶⁷ Vztrajala sta pri tem, da morajo napad na Grčijo izvesti do 26. oktobra, a so ga morali zaradi slabega vremena prestaviti na 28. oktober. Datum je sovpadal z glavnim fašističnim praznikom t. i. triumfalnega pohoda na Rim.⁶⁸ Struktura režima je Mussoliniju omogočala, da je odločitev sprejel praktično sam.⁶⁹

Italija je želela Grčijo spremeniti v satelitsko državo, tako da bi imela popoln nadzor nad Egejskim morjem in otoki, skupaj z dostopom do Dardanel. Italijanske enote so invazijo izvedle z albanskega ozemlja, glavni napad je v dveh smereh potekal proti prelazu Metsovon, pomožni pa ob obali Jadranskega morja proti Arti (Slika 1). Poveljnik italijanskih sil v Albaniji, general Prasca, v nasprotju z maršalom Badogliem, generalom Roattom in drugimi starejšimi generali, ni dvomil o uspešnosti napada na Grčijo in je pričakoval, da bo po pričakovanem uspehu povišan v maršala. Po njegovi presoji, v kateri je tako kot Mussolini in Ciano močno podcenjeval grško vojsko, naj bi Epir zavzel v samo petnajstih dneh.⁷⁰

Napadu je sledilo veliko presenečenje. Grčija je hitro izvedla mobilizacijo in premestila del enot z bolgarske meje, tako da je italijanska vojska naletela na močan odpor grških sil, ki so na goratem območju in v izredno hladni zimi zaustavile italijanski prodor. Mussolini je 10. novembra ustavil ofenzivo, ki naj bi jo nadaljeval 5. decembra, ko bi svoje sile okreplil. Verjel je, da so grške sile izčrpane in bodo popustile.⁷¹

63 Italijanska korpusa na epirski fronti sta imela na začetku 87.000 vojakov. Osnovna prednost italijanske vojske je bila, da je imela v Albaniji 380 letal (Grki so jih na svojem ozemlju imeli samo 36), 103 tanke in 686 topov. – *Sovetska voennaja enciklopedija* (3. zvezek), 650, 651.

64 John Thomas Malakasis, »The Significance of the Greek Resistance Against Axis in World War II,« magistrska naloga (University of Kansas, 1966), pridobljeno 16. 5. 2020, <https://krex.k-state.edu/dspace/bitstream/handle/2097/26102/LD2668T41966M236.pdf?sequence=1>.

65 Rochat, *Le guerre italiane 1935–1943*, 259.

66 V začetku italijanskega napada so Grki neuspešno prosili Veliko Britanijo, naj v Albaniji posreduje z lovskimi letali, kar bi grško mobilizacijo zavarovalo pred napadi italijanskega letalstva. – Robin Higham, *Diary of Disaster – British Aid to Greece 1940–1941* (Kentucky: Kentucky University, 1986), 21, 22.

67 *The Greco-Italian War*, pridobljeno 15. 1. 2020, <https://warfarehistorynetwork.com/2017/07/20/benito-mussolinis-failed-greco-italian-war/>.

68 O razhajanju med Mussolinijem in generali glede odločanja o napadu na Grčijo gl. Knox, *Mussolini Unleashed 1939–1941*, 209–217. Osborn, »Greek Tragedy,« 77, 78.

69 Rochat, *Le guerre italiane 1935–1943*, 259.

70 Ian Kershaw, *Fateful Choices: Ten Decisions that Changed the World, 1940–1941* (London: Allen Lane, 2007), 170, 171.

71 Knox, *Mussolini Unleashed 1939–1941*, 235.

Slika 1: Smeri napada Italije na Grčijo leta 1940 in smeri protiudara grške vojske

Vir: »Italy Invades Greece, 1940.«

Sredi novembra pa so grške sile izvedle protiudar in italijanske enote v dveh tednih potisnile nekaj deset kilometrov nazaj v globino albanskega ozemlja (Slika 1). Da bi ustavilo grški prodor v Albanijo, je bilo italijansko vrhovno poveljstvo prisiljeno zamenjati generala Prasca ter pod poveljstvom starejšega generala Ubalda Sodduja formirati armadno skupino *Albania*, ki sta jo sestavljali dve armadi. Armadna skupina je zamenjala oba korpusa, vendar je tudi sama obtičala v Epiru. Zaradi hude zime so se vojaške aktivnosti ustavile. Nadaljevale so se marca 1941, ko je Mussolini celo s svojo prisotnostjo želel dodatno motivirati vojake v novem napadu, ki pa ni prinesel uspeha, čeprav je imel napadalec dvakratno premoč v številu vojakov, letalsko podporo, zadostno količino topniškega streliva in možnost menjave svojih utrujenih enot in enot z izgubami.⁷²

Mussolini se je vrnil v Rim poražen in jezen.⁷³ Potek dogodkov je torej pokazal, da so maršal Badoglio, general Roatta in štabni častniki, ki so med pripravami na vojno preigravali vojni načrt Nujna izvedba G, imeli prav.⁷⁴ Ne generalu Sodduju ne generalu

72 Papagos, *Grčka u ratu 1940–1941*, 298.

73 Kershaw, *Fateful Choices*, 175.

74 Bosworth (*Mussolini*, 360) opozarja, da je bilo italijansko vojaško načrtovanje v tistem času razdrobljeno, za napad na Grčijo pa so imeli generali le dva tedna neposrednih priprav. Neville, *Mussolini (second edition)*, 179, 180, omenja nekoherentno vojaško strategijo brez mehanizma, ki bi omogočal sodelovanje med kopensko vojsko, letalstvom in mornarico.

Prasci pred njim ni uspelo doseči zmage z doktrino *la guerra lampo*, ki jo je v svojih fantazijah od njiju zahteval Mussolini.

Uspeh grške vojske je vplival na to, da je Velika Britanija v začetku leta 1941 Grčiji poslala vojaško pomoč. Možna premestitev britanskih bombnikov na grška letališča, s katerih bi lahko bombardirali naftna polja v Romuniji, je vplivala na to, da se je Hitler v začetku leta 1941, med pripravami za napad na Sovjetsko zvezo, odločil za hiter napad na Grčijo. Operacija *Marita*, ki se je začela 6. aprila, naj bi z bolgarskega temeljišča s silami prodrla do Egejskega morja in tako ogrozila zaledje grških sil v Epiru; po vojaškem puču v Jugoslaviji 27. marca 1941 je bila operacija modificirana tako, da je del nemških sil napadel iz Bolgarije proti zahodu, v smeri Skopja in Kosova, del pa proti jugu, v smeri Grčije.

Šele po nemškem napadu na Grčijo so italijanske oborožene sile lahko zavzele Epir, iz katerega so se bili prisiljeni premestiti grški branilci. Šestmesečna »predrzna« italijanska vojaška avantura v Grčiji se je takrat končala,⁷⁵ pri čemer so bile izgube na obeh straneh zelo velike (Tabela 1).

Tabela 1: Izgube vojskujočih se strani

Vrsta izgube	Italijanska stran	Grška stran
Mrtvi	13.755	13.408 ali 14.420
Ranjeni	50.874	42.485 ali 61.600
Ozeblinae	12.368	10.000 ali približno 25.000
Pogrešani (večinoma ubiti v akciji)	25.067	4.253 ali 1.237
Hospitalizirani	52.108	Ni podatka
Vojni ujetniki	23.000	2.392

Vir: Prirejeno po Zacharias N. Tsiapanlis, »The Morale of the Greek and Italian Soldiers in the 1949–41 War,« *Balkan Studies* 33, št. 1, (1992): 130. Grški viri pri večini postavk navajajo različne podatke, zato avtor ponuja alternativne izračune, katerih verodostojnost pa je *ipso facto* vprašljiva.

Leta 1965 je italijanski diplomat in profesor mednarodnih odnosov Mario Toscano povzel, da se je vojna proti Grčiji za Italijo končala kot popoln neuspeh, h kateremu je izdatno prispevalo Mussolinijevo prepričanje, ki je temeljilo na namigih nekaterih njegovih sodelavcev, da bo vojna odločena na političnem in ne na vojaškem področju. Rezultat te napake je bil popoln vojaški poraz.⁷⁶ Drugi zgodovinarji so kot razlog za poraz omenjali neustrezno vodenje italijanskih oboroženih sil, nekompetentnost generalov in izjemno pomanjkljivo načrtovanje, dezorganizacijo v operativnem poveljstvu na fronti in še Mussolinijevo »kriminalno« lahkomiselnost.⁷⁷ Posledice so

75 Neville, *Mussolini (second edition)*, 178.

76 Zacharias N. Tsiapanlis, »The Italian View of the 1940–41 War. Comparisons and Problems,« *Balkan Studies* 23, št. 1 (1982): 43, 44.

77 Knox, *Mussolini Unleashed 1939–1941*, 214. Kershaw, *Fateful Choices*, 175.

bile tako hude, da je morala Italija že v prvem letu druge svetovne vojne svojo nadaljnjo politično in vojaško usmeritev popolnoma podrediti Nemčiji,⁷⁸ ali kot je zapisal Bosworth, »delovati je morala kot (nečastni) sekundant nacistični Nemčiji«. ⁷⁹ Na koncu študije primera dodajmo še dejstvo, da se je zaradi izsiljenega nemškega posega na Balkanu celotna nemška invazija na Sovjetsko zvezo začela tri tedne pozneje, kot je bilo sprva načrtovano, kar je imelo v jesenskih in zimskih bitkah leta 1941 na vzhodni fronti zelo negativne strateške posledice za sile osi.

Zaključek

Vojaški avanturizem lahko opredelimo kot neodgovorno, pomanjkljivo načrtovano in tvegano angažiranje oboroženih sil v vojni, ki zanemari ali v celoti zanika sprejete standarde delovanja na področju vojaške strategije. Tako vojaško angažiranje ni plod temeljite in poglobljene uporabe metodologije, ki omogoča presojo zmogljivosti lastnih in nasprotnikovih sil ter drugih dejavnikov, ki vplivajo na potek oboroženega spopada (prostor vojskovališča, vreme in čas), ampak je posledica premalo premišljenih političnih in vojaških odločitev.

Prepričanje vojaških strategov, da je vojaški avanturizem redok pojav in še takrat domena posameznika ali manjših vojaških enot, je vprašljivo utemeljeno, saj primeri iz zgodovine in sodobnosti dokazujejo, da je ta fenomen sorazmerno pogost. Res pa je, da je bil vojaški avanturizem praviloma posledica odločitev političnih voditeljev, ki pa jih vojaški poveljniki s strokovnimi argumenti niso mogli ali znali prepričati o tveganosti njihovih odločitev ali pa so bili konformistični in so se, tudi zaradi kariernih ambicij, podredili politični volji.

V novejši zgodovini je očitni primer vojaškega in politično-diplomatskega avanturizma napad Italije na Grčijo 28. oktobra 1940. Analiza načrtovanja in izvedbe tega primera razkrije večje število usodnih napak, ki jih je zagrešilo italijansko politično vodstvo z Mussolinijem na čelu in ob podpori dela vojaškega poveljstva. Šlo je za precenjevanje zmogljivosti lastnih sil in podcenjevanje nasprotnika, za nepremišljenost in aroganco v odnosu do Nemčije, tj. ključne italijanske zaveznice, za hkratno angažiranje omejenih vojaških zmogljivosti na različnih vojskovališčih (Francija, Albanija, severna Afrika in Grčija) ter za neupoštevanje časovnih (jesen in prihajajoča zima), prostorskih (gorato območje Epira) in vremenskih (dež, sneg in skrajno nizke temperature) dejavnikov. Poveljstvo italijanskih oboroženih sil je izvedlo potrebno analizo stanja, načrtovalo napad in preigravalo njegove različice. Mussolinija je opozorilo, da del vojske ni pripravljen na napad, da zanj potrebujejo močnejše sile, da je načrtovani čas napada neprimeren ter da bodo nasprotnikovi vojaki in prebivalstvo zelo motivirani za obrambo ozemeljske celovitosti in neodvisnosti države. Mussolini in njegovi

78 De Felice, *Mussolini l'alleato 1940–1945*, 215. Rodogno, *Il nuovo ordine mediterraneo*, 56. Tsirpanlis, »The Italian View of the 1940–41 War. Comparisons and Problems«, 44.

79 Bosworth, *Mussolini*, 363.

najožji sodelavci, med njimi zunanji minister grof Ciano, so opozorila izkušenih vojaških poveljnikov ignorirali, njih pa zaobšli in poveljevanje v operaciji zaupali mlajšemu častniku, ki je verjel v uspeh in je v njem videl priložnost za karierno napredovanje. Pri napadu Italije na Grčijo gre torej za napačno odločitev političnega vodstva, ki mu je asistiral manjši del vojaškega poveljstva. Epilog je bil sramoten poraz italijanske vojske, z velikimi izgubami v moštvu in tehniki, ki je v veliki meri zamajal njeno samozavest in vplival na potek druge svetovne vojne v Sredozemlju in na Balkanu, imel pa je tudi širše strateške implikacije. Po italijanskem polomu in vse večji vojaški navzočnosti Velike Britanije na grškem ozemlju in v teritorialnih vodah je bila namreč Nemčija prisiljena napasti Grčijo in si zavarovati južno krilo, kar je povzročilo zakasnitev načrtovanega napada na Sovjetsko zvezo.

Rezultati analize odgovarjajo na nekatera ključna vprašanja vojaškega avanturizma in odpirajo nova: zakaj je vojaški avanturizem v novejši zgodovini in tudi v sodobnosti sorazmerno pogost pojav; ali so politične in vojaške presoje res lahko tako nepremišljene in zgrešene, kot kažejo nekateri primeri; ali je fenomen povezan s psihosocialnimi značilnostmi političnih voditeljev in vojaških poveljnikov (megalomanstvo, patološka identiteta, paranoja ipd.); ali je ključni dejavnik napačnih presoj agresorja volja do boja in odpora v napadeni državi, ki je v strateških preigravanjih težko izmerljiva; ter ali so v ozadju interesi vojaško-industrijskega kompleksa, ki manipulira z ogroženostjo države in se osredotoča na lastne interese. Iskanje odgovorov na ta vprašanja je lahko tema nadaljnjega raziskovanja vojaškega avanturizma.

Viri in literatura

- Bertinaria, Pierluigi. »Il comando supremo e la guerra. Preparazioni e ritardi.« V: *L'Italia in guerra. Il primo anno-1940*, ur. R. H. Rainero in A. Biagini, 69–140. Roma: Commissione italiana di storia militare, 1991.
- Bosworth, R. J. B. *Mussolini*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2016.
- *Britannica*. »Pietro Badoglio.« Pridobljeno 13. 1. 2020. <https://www.britannica.com/biography/Pietro-Badoglio>.
- *Britannica*. »Soviet invasion of Afghanistan.« Pridobljeno 30. 6. 2020. <https://www.britannica.com/event/Soviet-invasion-of-Afghanistan>.
- Cassels, Alan. »Mussolini and the Myth of Rome.« V: *The Origins of the Second World War Reconsidered*, ur. Gordon Martel, 61–79. London, Routledge, 1999.
- Catania, Maj Stefano. »The Italian Invasion of Greece in 1940: When Operational Art Does Not Close the Gap Between Tactical Engagements and Strategic Objectives.« Magistrska naloga. Fort Leavenfort: General Staff College, School of Advanced Military Studies, 2019. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1083206.pdf>.
- Chomsky, Noam. »The Case Against U.S. Adventurism in Iraq.« *Star Tribune*, 13. 3. 2003. Pridobljeno 11. 4. 2020. <https://chomsky.info/20030313/>.
- Clinton White House 4. »Greece's entry into World War II.« Pridobljeno 12. 4. 2020. <https://clintonwhitehouse4.archives.gov/WH/New/Europe-9911/background/greece.html>.
- De Felice, Renzo. *Mussolini il rivoluzionario 1883-1920*. Torino: Giulio Einaudi, 1995.
- De Felice, Renzo. *Mussolini l'alleato 1940-1945. I. L'Italia in guerra 1940-1943. Tomo Primo. Dalla guerra 'breve' alla guerra lunga*. Torino: Giulio Einaudi, 1990.

- *Dictionary.com*. »Adventurism.« Pridobljeno 2. 3. 2020. <https://www.dictionary.com/browse/adventurism>.
- Gonsalves, Simon. »The Italian Army in the Second World War: A Historiographical Analysis« *The Great Lakes Journal of Undergraduate History* 5, št. 1 (2017): 8, 9. Pridobljeno 10. 2. 2020. <https://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1054&context=gljuh>.
- Gooch, John. *Mussolini's War: Fascist Italy from Triumph to Collapse, 1935–1943*. London: Penguin books, 2020.
- Higham, Robin. *Diary of Disaster – British Aid to Greece 1940–1941*. Kentucky: Kentucky University, 1986.
- Hill, Fiona. »Russian adventurism and the U.S. long game.« *The Brookings Institution*, 3. 3. 2016. Pridobljeno 21. 4. 2020. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2016/03/03/russian-adventurism-and-the-u-s-long-game/>.
- Hill, Ginny. *Yemen Endures: Civil War, Saudi Adventurism and the Future of Arabia*. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- History. »The Pact of Steel is signed; the Axis is formed.« Pridobljeno 15. 2. 2020. <https://www.history.com/this-day-in-history/the-pact-of-steel-is-signed-the-axis-is-formed>.
- *HistoryNet.com*. »Italy Invades Greece, 1940.« Pridobljeno 12. 1. 2020. <https://www.history.com/this-day-in-history/italy-invades-greece>.
- *Italian Navy at War*. Pridobljeno 19. 5. 2020. <https://www.naval-history.net/WW2CampaignsItalianNavy.htm>.
- Kallis, Aristotle. *Fascist Ideology, Territory and Expansionism in Italy and Germany 1922–1945*. London: Routledge, 2000.
- Kershaw, Ian. *Fateful Choices: Ten Decisions that Changed the World, 1940–1941*. London: Allen Lane, 2007.
- Knox, MacGregor. *Mussolini Unleashed 1939–1941: Politics and Strategy in Fascist Italy's Last War*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- La Stampa. »Il generale coraggioso che avvertì Mussolini« Pridobljeno 12. 2. 2020. <https://www.lastampa.it/cultura/2017/06/02/news/il-generale-coraggioso-che-avverti-mussolini-1.34576857>.
- Lepre, Aurelio. *Le illusioni, la paura, la rabbia: il fronte interno italiano 1940–1943*. Napoli: Edizioni scientifiche Italiane, 1989.
- Livejournal. »Rumynskaja noša. Samyj bespoleznyj sojuznik Rossii v pervoj mirovoj vojne.« Pridobljeno 9. 2. 2020. <https://www.livejournal.com/media/680308.html>.
- Malakasis, John Thomas. »The Significance of the Greek Resistance Against Axis in World War II.« Magistrska naloga, University of Kansas, 1966. <https://krex.k-state.edu/dspace/bitstream/handle/2097/26102/LD2668T41966M236.pdf?sequence=1>
- *Mussolini l'attacco alla Grecia*. Pridobljeno 5. 1. 2020. <http://www.storiologia.it/mussolini/grecia.htm>.
- Neville, Peter. *Mussolini (second edition)*. London: Routledge Historical Biographies, 2015.
- O'Herlihy, Darragh. »A Slippery Road: Mussolini's Disastrous Invasion of Greece.« *War History Online*, 13. 3. 2019. Pridobljeno 10. 3. 2020. <https://www.warhistoryonline.com/instant-articles/invasion-of-greece.html>.
- Osborn, John W. »Greek Tragedy.« *The Quarterly Journal of Military History* 21, št. 4 (2009): 76–87.
- Papagos, Alexandre. *Grčka u ratu 1940-1941*. Beograd: Vojnoizdavački zavod, 1954.
- Roatta, Mario. *Otto milioni di baionette – L'esercito italiano in guerra dal 1940 al 1944*. Pridobljeno 12. 6. 2020. <http://www.znaci.net/00003/482.pdf>.
- Rochat, Giorgio. *Le guerre italiane 1935-1943. Dall'impero d'Etiopia alla disfatta*. Torino: Giulio Einaudi, 2005.
- Rodogno, Davide. *Il nuovo ordine mediterraneo. Le politiche di occupazione dell'Italia fascista in Europa (1940–1943)*. Torino: Bollati Boringhieri, 2003.
- Showalter, Dennis. »Book Review.« *Recenzija Mussolini and His Generals, 1922–1940*, avt. John Gooch. *World War II Magazine* 22, št. 9 (2008): 67–69.
- *Sovetskaia voennaja enciklopedija* (3. zvezek). Moskva: Voennizdat, 1977.
- Sullivan, Michael J. *American Adventurism Abroad: Invasions, Interventions, and Regime Changes Since World War II*. Oxford: Blackwell Publishing, 2008.

- Tsirpanlis, Zacharias N. »The Italian View of the 1940–41 War. Comparisons and Problems.« *Balkan Studies* 23, št. 1 (1982): 27–79.
- Tsirpanlis, Zacharias N. »The Morale of the Greek and Italian Soldiers in the 1949-41 War.« *Balkan Studies* 33, št. 1, (1992): 111–41.
- *Vojna enciklopedija (Drugo izdanje)*. Beograd: Redakcija vojne enciklopedije, 1974.
- Warfare History Network. »Benito Mussolini's failed Greco-Italian War.« Pridobljeno 15. 1. 2020. <https://warfarehistorynetwork.com/2017/07/20/benito-mussolinis-failed-greco-italian-war/>.
- *Warfare History Network*. »Italy Tried to Invade Greece in World War II. It Was a Disaster.« Pridobljeno 13. 2. 2020. <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/italy-tried-invade-greece-world-war-ii-it-was-disaster-21699>.
- Zakharov, S. E. *Istoriia voennogo iskusstva*. Moskva: Voenizdat, 1969.

Anton Žabkar in Marjan Malešič

MILITARY ADVENTURISM: KINGDOM OF ITALY'S ATTACK AGAINST THE KINGDOM OF GREECE IN 1940

SUMMARY

The article draws attention to the phenomenon of military adventurism. It integrates the following social scientific methods: analysing the selected scientific works and documents, historical websites, and encyclopaedic materials; analysing the military operations and data; and selecting and comparing the collected written materials.

The analysis reveals certain fatal mistakes committed by the Italian political leadership, leading to military and political-diplomatic adventure. The most crucial of these included the simultaneous engagement of the limited Italian military forces on several battlefields (France, Albania, North Africa, and Greece); the Italian arrogance towards Germany, its key ally; Italy's overestimation of its forces' capabilities and its underestimation of the enemy: and Italy's disregard for the season (autumn and the coming winter), terrain (the mountainous area of Epirus), and weather (rain, snow, and extremely low temperatures) at the time of its attack against Greece.

Having analysed the situation while planning the military operation, the Italian Armed Forces command cautioned Benito Mussolini that a part of the armed forces was not ready to attack. The commanders told him that more forces were needed, that the timing for the attack was inappropriate, and that the enemy forces, together with the population, would be highly motivated to defend the territorial integrity and sovereignty of their state.

Mussolini and his closest associates ignored the warnings of experienced military commanders, which resulted in a disgraceful defeat of the Italian forces and a heavy toll on human lives and technics. This greatly undermined the self-confidence of Italy and influenced the course of the Second World War in the Mediterranean and the Balkans, as well as resulted in broader strategic implications.